

Martin Kirigin

ZA OBILNIJI LITURGIJSKI ŽIVOT

U travnju je prošle godine u Zagrebu na tečaju za crkvene glazbenike biskup Komarica rekao: „Liturgijska obnova još zapravo nije ni započela. Tek je izvršena prefaza.”¹ Dakle, potrebit nam je još mnogi napor na liturgijskom polju, potrebit nam je „drugi liturgijski pokret”. Cijeloj je Crkvi to nužniji što je posvuda bilo malo vremena za neposrednu pripremu, kad su se novim knjigama uvodili obnovljeni obredi. Zbog toga je većinom obnovljena vanjština liturgije, ali se malo gdje, a katkada skoro nimalo, dublje proniklo u duh obnovljene liturgije. Od kolike je to važnosti, najbolje nam kažu riječi koje se, ako gdje, mogu ovdje primijeniti: „Sva je ljepota njezina iznutra” (Ps 44,14 Vulg.). Usklik se odnosi na Kristovu Zaručnicu, Crkvu, koju oživljava i obogaćuje njezina duša, Duh Sveti.

Drugim će se liturgijskim pokretom, zapravo nastavljanjem prvoga, još jednom dogoditi „prolaz Duha Svetoga kroz njegovu Crkvu”.² Duh Sveti će to malo-pomalo izvesti u cijeloj Crkvi, ali ona je sastavljena od bezbrojnih stanica koje su međusobno životno povezane, i uz to se svaka razvija i živi za sebe. Čitavo tijelo osjeća ako je neki njegov ud slabije razvijen ili boluje i, da bude zdravo i napreduje čitavo tijelo, svaka se pojedina stanica mora liječiti i usavršavati. Što su sve pojedine stanice zdravije i jače, to je i čitavo tijelo sposobnije za obavljanje svih svojih poslova. Iz ovih uvodnih riječi slijedi dvoje: radi se o životu – onom jedino pravome, dakle Božjemu – i o tijelu, ovdje dakako Kristovu.

Za svoje ovce Isus reče: „Ja dođoh da život imaju, u izobilju da ga imaju” (Iv 10,10). Njegov apostol ljubimac ponavlja istu činjenicu: „Bog Sina svoga jedinorođenoga posla u svijet da živimo po njemu” (1 Iv 4,9). Teško bi te velike riječi doprle do nas da nam se utjelovljeni Bog nije ostavio u euharistiji s nakanom: „Kao što je mene poslao živi Otac, i ja živim po Ocu, tako i onaj koji mene blaguje, živjet će po meni” (Iv 6,57). Za druge je svoje apstraktne istine Isus našao neku usporedbu u prirodi ili u svagdašnjem životu, samo se za ukazivanje svojeg života u nama i našega u njemu treba vinuti do božanskog izvora svega ži-

1. „Sveta Cecilija” 1986, br. 3, str. 62. Ako se kome tvrdnja čini pretjeranom, neka se sjeti koliko je važniji duh od sredstava kojima se on ispoljuje, u ovom slučaju jezikom, obredom i sl.

2. Izraz se nalazi u Konstituciji „Sacrosanctum Concilium” 43, a upotrijebio ga je već Pio XII. asiškim kongresistima god. 1956.

vota: kao što Sin vječno biva i živi od Oca, tako i svi mi kršćani (dakle, Krist-ovi) možemo i moramo živjeti od Krista.³

Euharistijom, a i svom liturgijom koja u nama euharistijski život razvija, živimo od Krista, ali ne odijeljeni svaki za sebe već kao žive stanice u njegovu otajstvenu *Tijelu*. Sa svojom užom zajednicom, a po njoj s cijelom Crkvom, k Bogu se dižemo „po Kristu, s Kristom i u Kristu”, po Kristu jedinom posredniku (usp. 1 Tim 2,3), s Kristom bratom (usp. Heb 2,11) ili zaručnikom (usp. Mt 9,15; 25,6.10) i, kao najdublje i najvažnije, u Kristu Glavi tijela – Crkve. Za tu činjenicu imamo Isusovu izjavu o istom životu u trsu i lozama (usp. Iv 15,1-8) i da samome njemu činimo sve što uradimo njegovima (usp. Mt 25,35 sl.). Tu je činjenicu Pavao doživio u istom času svog obraćenja kad je progonio kršćane i od Krista čuo: „Zašto me progoniš?” (Dj 9,4). Toliko mu se to usjeklo u dušu da poslije često ponavlja: „Kao što u jednom tijelu imamo mnogo udova. . . tako smo i mi, mnogi, jedno tijelo u Kristu” (Rim 12,5). „Svi ste vi Jedan (heis, ne hen-unum-jedno, tj. moralno biće, nego Jedan, jedna osoba, otajstvena ali stvarna) u Kristu Isusu” (Gal 1,28). Bog „njega postavi – nad svime – Glavom Crkvi, koja je Tijelo njegovo” (Ef 1,22). „On je Glava tijela, Crkve” (1 Kol 1, 18). „Radujem se sada dok trpim za vas i u svom tijelu dopunjujem što nedostaje mukama Kristovim za Tijelo njegovo, za Crkvu” (1,20).

Bilo je potrebno ponoviti sve te citate – i o njima često razmišljati – jer se zna misliti, a koji put i reći, da je otajstveno Kristovo tijelo samo usporedba kao što je npr. Kraljevstvo Božje slično njivi ili mreži. Tko tako misli, malo pozna Pavlovu teologiju, posebno kristologiju i soteriologiju. I ovu drugu koja je s kristologijom bitno sjedinjena. Upravo nas nauk o našem spasenju najviše uvjerava koliko smo sjedinjeni sa svojim Spasiteljem, zaista u jednoj Osobi. Toliko da možemo i moramo – kažu nam to gornje, najvažnije riječi – u Crkvi i za Crkvu dopunjavati što (s naše strane) nedostaje Kristovim mukama. Koliko to askeze i ljubavi traži zna svatko tko se zaista vježba i ljubi. Malo nam što u tome pomaže koliko uvjerenje da je svatko od nas stanica u otajstvenu Tijelu kojemu je Glava Krist.

Kad se s tih vidika zapitamo što je Crkva i, još konkretnije, što je liturgija, možemo odgovoriti: Crkva je otajstveno *Tijelo* Kristovo, a liturgija je *nutarnji život* toga Tijela. Postoje mnoge definicije Crkve i još više liturgije,⁴ a ipak nijedna nije potpuna, jer se takve silne duhovne stvarnosti teško mogu izraziti ljudskim pojmovima i riječima. No gornja tvrdnja nije samo svojevrсна i najkraća definicija već zaista iznosi ono što je najbitnije: na Crkvu gledamo kao na otajstveno Tijelo Kristovo, a na liturgiju kao na nutarnji život toga Tijela. Tko bi rekao da tu nije spomenut Duh Sveti, što je za Crkvu i liturgiju nužno, neka se sjeti da u

3. Značajno je da je isti Papa, prije svoje enciklike o liturgiji „*Mediator Dei*”, god. 1943. izdao encikliku o otajstvenom Tijelu Kristovu. Toliko su te dvije teme povezane, što potvrđuju i Pavlovi izrazi o našem suživotu s Kristom s kojim da smo suukopani i suuskisli, pa s njim tvorimo jednu, otajstvenu ali zaista jednu Osobu.

4. P. Schmidt ih u svojoj opsežnoj „*Introductio in liturgiā occidentalem*” (Roma 1960) navodi trideset i još kaže da su to samo „*principaliore – poglavitiye*”.

Kristovu Tijelu i u životu toga Tijela nema ništa bez duše tog Tijela, bez Duha Svetoga.

Dakle, u Crkvi liturgijski živimo Kristov život. Doživljavamo ga ne kao kad okrećemo album slika iz Isusova života, a niti kao kad Isusov život razmatramo npr. moljenjem krunice ili križnog puta. Subjektivno to može biti vrlo intenzivno i korisno, ali po euharistiji čitavo „Kristovo djelo” (Fil 2,30), njegovo životno djelo i mi proživljujemo u punom smislu te riječi, dakako, misterijski, otajstveno. Vjera nam kaže da oznaka „otajstveno” ne umanjuje stvarnost tog doživljavanja već svjedoči kako smo tu zaista pred neizrecivom „tajnom vjere”. Nije Kristovo Tijelo i suživljavanje s njegovim životom, a pogotovo s njegovom smrću i uskrsnućem, tajna u prvom redu za naš um već za čitavo naše biće, um i srce, dušu i tijelo. Shvatljivo je to jedino onome koji u vjeri zna da smo s Kristom jedna Osoba.

Da nam prvi liturgijski pokret nije ništa drugo donio nego osvještenje kako nam liturgija posadašnjuje i ponazočuje čitavo Kristovo otkupiteljsko djelo, već bi za naše liturgijsko obogaćivanje to bilo od neprocjenjive vrijednosti. I prije je Crkva, izričito na Tridentskom saboru, učila da misa „repraesentat” Kristovu žrtvu, ali tek je P. Casel, marijalaški benediktinac, svima pokazao i dokazao da se ta riječ prevodi ne s „obavlja” ili „ponavlja” već da, u duhu cijele patristike i liturgike, misa, i s njom sva liturgija, ponazočuje (ovdje) i posadašnjuje (sada)⁵ Krista i njegovo otkupiteljsko djelo. To znači ono „Danas nam se Krist rodio”, to znači ono neprestano „Uzmite i jedite. . . ovo je moje tijelo. . . Uzmite i pijte. . . ovo je kalež moje krvi”. U tim dvjema, međusobno isprepletenim kategorijama prostora i vremena Crkva, i u njoj svaki vjernik, živi Kristov život. Pruža nam ga svaki liturgijski spomen-čin, objektivni i subjektivni čin, a ne samo razmatranje.

Kao svoj tjelesni život i taj proživljavamo svakog trenutka u danu, tjednu, godini i svome ljudskom vijeku. Stoga možemo govoriti kako nam je još dublje i obilnije crpsti život što ga za svakog kršćanina sadrže ta četiri i u liturgiji koncentrična kruga, koji nas uz to životvornom spiralom uzdižu „do čovjeka savršenosti, do mjere uzrasta punine Kristove” (Ef 4,13). Dok se prvi dio ovog izlaganja, kako je izneseno na simpoziju u Hvaru,⁶ držao prve psalmistove preporuke: „Kloni se zla. . .”, ovdje ćemo iznijeti barem nešto od onoga što nam kaže drugi dio iste preporuke: „. . . i čini dobro” (Ps 34,15), dakle pozitivno i pobudno.

1. Kad bi nam bilo dano samo jedan *dan* proživjeti zaista liturgijski, tj. bogoslužno – kolika bi to milost i sreća bila! A nama je kršćanima život pun i prepun takvih blaženih dana. Svakog nam dana sviće euharistijsko sunce naših duša, Krist Gospodin. Neka je sveta misa ujutro ili navečer, pomnjivo se spremamo da

5. Koliko mi je poznato, te je izraze kod nas prvi počeo upotrebljavati biskup A. Pichler na temelju djela P. Casela.

6. Vidi „Služba Božja” 1986, br. 4, 355-363.

u toj božanskoj žrtvi prinesemo⁷ Krista i sebe Bogu na slavu i zahvalu, u naknadu za grijeh svoje i drugih te za sve potrebe duše i tijela što muče nas i sve koji su nam na srcu. Prevažne su sve te četiri namjene: slava, zahvala, naknada i molitva. Koliko smo posve uvjereni da su sva dobra djela, popraćena još nebrojenim molitvama i žrtvama, svih ljudi i svetaca Božjih samo kaplja prema moru i u moru Isusove hvale i zahvale Ocu te njegove zadovoljštine i zagovaranja za nas, svoju braću? Ako je starozavjetni pravednik izjavljivao, kako tek da naše srce kliče: „O Gospode, ljubim dom u kojem prebivaš, i mjesto gdje slava tvoja stoluje” (Ps 26,8). Neka je naša crkva sada zimi hladna, neka je i slabo ili kroz tjedan i nikako posjećena, u njoj stoluje Gospodnja slava, koja nam je svjetlost i toplina: danju i noću u svetohraništu a u misi kao žrtva i gozba na oltaru. Uzvišenije stvarnosti na svijetu nema.

Naše će stanovište prema njoj biti takvo ukoliko nas na stol Gospodnjeg tijela i krvi pripravi te zatim u životu prati *stol Gospodnje riječi*. Kako smo sretni što nam je Duh Sveti u obnovljenoj liturgiji pruža skoro čitavo blago Svetih knjiga! Nekako već pratimo što nam dotična čitaju kroz dva povlaštena ciklusa Božića i Uskrsa, no koliko se „kroz godinu” zagledamo u Spasiteljev lik i djelo kako nam ga uvijek iznova svake godine potanko iznosi Marko, Matej i Luka? Malo što od toga ostane ako su ta divna čitanja Starog i Novog zavjeta samo površno pročitana, a ne i preko dana razmatrana, prežvakana i primijenjena. S radošću bismo trebali očekivati što nam svakog dana po njima kaže žrtvovani i blagovani Isus. Bilo bi pravo da se barem evanđelje nikad ne pročita a da se ne zapjeva i njegov Aleluja. Posebno je važna stanka i šutnja poslije njega i pravo je da se sve više uvodi.

Na taj će nas način „duša Kristova posvetiti i tijelo Kristovo spasiti”. No, ista molitva dalje kaže kako želimo da nam Kristova krv dušu napoji. Izvorni ima jači izraz: „Inebria me – opij me”.⁸ S tim u vezi valjalo bi sve češće svetu pričest dijeliti i primati *pod objema prilikama*. Obje su potrebne za žrtvu pa dolikuje da se i obje kod žrtvene gozbe blaguju. Ne iz neke zanesenosti za novotarijama (a zapravo se tako pričest primala kroz mnogo stoljeća), već iz želje da nas takvo blagovanje žrtvovanog tijela i krvi više podsjeća i jača, te i mi budemo žrtva za Boga i blišnjega. Barem kada se radi o manjim zajednicama svi bi, pravilno poučeni i spremni za to, trebali takvu pričest tražiti od onih koji je mogu tako dijeliti ili tu dozvolu ishoditi. Da se prije koncila nije uporno tražio živi jezik u liturgiji,⁹ teško da bi sada svi narodi Boga slavili svojim riječima. Uz ostale biblijske i litur-

7. Činimo to u vezi s euharistijskim posvećenjem kruha i vina glagolskom radnjom u množini „prinosimo”, kako ističe „anamneza (nastavak posvećenja) svih četiriju Euharistijskih molitva.

8. Tko ima „Vjesnik đak. biskupije” (1986, br. 11, 190), neka pročita, možda još jedanput, članak prof. Goluba o zaljubljenicima i misticima. Liturgija ne računa na izvanredne mistike već na one koji slave i blaguju svete misterije. Tko je zaljubljenik Boga i duša shvatit će istinitost riječi one žene iz naroda: „Isusa nikad dosta”.

9. Npr. na Liturgijsko-pastoralnom kongresu god. 1956. u Asizu, kako nije bila dozvoljena debata, kad god bi bio spomenut liturgijski jezik, svoje su traženje živog jezika skoro svi prisutni izražavali rukama i nogama, tj. pljeskajući i lupajući o pod.

gijske razloge, za pričest vjernika pod objema prilikama može se izraziti i nada kako bi takvo pričješćivanje moglo i pridonijeti većem broju duhovnih zvanja, jer „vinum germinans virgines – vino (božansko vino) rađa djevice” (Zah 9,17 Vulg.).

Blago onima kojima je misna žrtva i gozba sunce svakog njihova dana, a još su sretniji oni kojima *Časoslov* predstavlja okretanje planeta oko tog sunca.¹⁰ Tu smo s Isusom i njegovim Duhom, „koji se za nas zauzima neizrecivim uzdasima” (Rim 8,26). Vrijedi to ne samo za molitve i pjesme, što ih je sastavila Crkva, nego i za starozavjetne psalme koje treba kršćanski shvaćati i moliti. U tu nam je svrhu obnovljena liturgija od velike pomoći. Dok su prije u molitvenoj knjizi psalmi imali samo svoj redni broj, sada je u naslovu svakog psalma njegov sadržaj, koji nas redovito upućuje kako je to zapravo Isusova i naša molitva. Još više nas na to upućuje novozavjetna ili otačka natuknica ispod naslova svakog psalma, a raznovrsna nam njegova antifona pomaže da ga molimo u duhu toga dnevnog Časa ili dotičnog liturgijskog vremena.¹¹

Psalm ćemo najbolje moliti ako ih tako osvojimo i prisvojimo kao da smo ih sami sastavili, dotično da ih usput sastavljamo. Tako ćemo ih učiniti svojom molitvom, a to znači ne samo svoje osobe već i molitvom Crkve-Krista, s kojom i za koju molimo. Ako nam se tu i tamo čini da se npr. psalmistovo skršeno srce, vapaji i jecaji nas ne tiču, zar ih ne čujemo iz brojnih usta Božjeg naroda?

Sve više je običnih vjernika koji se barem djelomično služe *Časoslovom* i to valja promicati što moguće više. A za cijele zajednice treba nastojati da se na našem jugu obnove a na sjeveru proširi pjevanje nedjeljnih i blagdanskih Večernji. Bez sumnje nitko neće ukidati već uvriježene pučke pobožnosti, ali svatko mora cijeniti u prvom redu ono što nam je pripravio Duh Sveti izravno i što nam pruža Majka Crkva, najbolja učiteljica molitve. Gdje se to pokušalo, dakako uz biblijsku i glazbenu pripravu, vjernici su rado prihvatili, a u nekim krajevima za tim upravo čeznu.

Za sve to psalme treba studirati i neprestano se vraćati na taj sve dublji studij.¹² Uz ono što ima „Opća uredba časoslova” o psalmima, evo barem dvije konkretne napomene. Psalmi su nastali u geografskim prilikama gdje je klima, flora i fauna dobrim dijelom slična našim kraškim krajevima. Nagle oluje i poslije dugotrajnih suša nabujali potoci znaju namjernika ugroziti, ako se čovjek ne drži ili stoji na čvrstom kamenu, stijeni ili hridini, koje se u psalmima često spominju. A znamo i što se događa kući podignutoj ne na kamenu nego na pijesku (usp. Mt 7,24 sl.). Stoga je pravo da je u našem prijevodu Stijena s velikim početnim slovom. I domovina nam se u mnogočemu muči mukama izabranog naroda: demografski i vjerski sve više postajemo Ostatak. Koliko na nju mislimo kad

10. I ta je prispodoba od onoga liturgijskog praktičara kakav je bio austrijski augustinac Pius Parsch.

11. Tako kroz cijelu Božićnu osminu možemo prikladno pjevati Ps 130. s antifonom da se tada pokazalo Božje „obilno otkupljenje”.

12. Vrlo inteligentni pok. šibenski biskup Banić nije samo za sebe preveo i protumačio cijeli Psaltir već se i često na taj svoj posao i vraćao.

spominjemo Izrael i u njemu Jeruzalem i Sion? Psalmi nam malo znače ako ih ne molimo kršćanskim shvaćanjem i raspoloženjem.

Kad ih tako molimo, onda neka su oko nas, a i u nama, ne znam kako jaki glasovi koji bi željeli da nas nestane, upravo se u psalmima najviše od svih kreposti ističe ufanje, dakako prožeto vjerom i ljubavlju. Takvo se ufanje u istim psalmima redovito pretvara u pouzdanje i nepokolebljivo povjerenje, još više, u djetinjsko izručenje Ocu koji sve zna i sve vodi. Samo ćemo na taj način Časoslov uzimati u ruke i moliti ga s uvjerenjem što ga je sv. Augustin izrazio usklikom: „*Psalterium meum – gaudium meum (moj psaltir – moja radost)!*”.

A što reći o biblijskim i otačkim čitanjima Časoslova nego da mora proći mnogo godina dok uvidimo koliko se možemo njima duhovno obogatiti. No, jedino uz uvjet da ih pomnjivo čitamo i, zapravo, slušamo. Talijani su „*Officium lectionis*” preveli „*L'ora d'ascolto – sat slušanja*”. Za molitvu je slušanje Božjih riječi isto tako bitno kao i formuliranje naših želja i molbi. Vjera nas uči kako molitva može i mora biti srdačni osobni razgovor duše s Bogom. Stoga najprije moramo Božju riječ čuti, ona mora prodrijeti u našu dušu. „Živa je, uistinu, riječ Božja i djelotvorna; oštija od svakoga dvosjekla mača; prodire dotle da djeluje dušu i duh, zglobove i moždinu te prosuđuje nakane i misli srca” (Heb 4,12). Bez takvog slušanja Božje riječi uzalud je govoriti o osobnoj i liturgijskoj molitvi. Drugi će se liturgijski pokret ozbiljnije uputiti i uspjeti koliko ga bude pratila Biblija, Božja i ljudska knjiga nad knjigama.¹³ Nalazimo se pred dilemom: ili liturgija i Biblija, ili liturgija bez bogoslužjenja, skoro bi se moglo reći, bez Boga. Samo će nas prisno slušanje i izvršivanje Božje riječi osloboditi novoga praznog ritualizma pa čak i staroga farizeizma.

Misa i časoslov nam pružaju *povlaštene časove* svakoga kršćanskog dana. Ako su pravilno raspoređeni i obavljani, zaista će posvetiti čitav naš dan. Dakako, uz što više dobre osobne molitve. I naše će bogoslužje biti Bogu milo i Crkvi korisno koliko ga sprema i prati, prožima i obogaćuje naše razmatranje, naša osobna molitva. U nju spadaju u prvom redu od Crkve preporučene pobožne vježbe: svakodnevni pohod Svetotajstvu, trokratni „*Anđeo Gospodnji*” i krunica a barem, katkada, naročito u poteškoćama, i osobni križni put. Sredstva su to, na čelu s misom i časoslovom, za onakvu *neprestanu molitvu* koju nam Isus i apostoli naređuju dvadesetak puta. Tko bi mislio da se gornje odnosi samo na osobe u duhovnom staležu mora znati da Novi zavjet vrijedi za sve Kristove vjernike. Stoga smo na početku ovog razmišljanja istaknuli ono o Kristovu tijelu i životu. U dubinu liturgijskog proživljavanja vodi samo dobra osobna molitva.

13. Čl. 25. koncilске Konstitucije „*Dei Verbum*” naređuje: „Svi klerici, u prvom redu Kristovi svećenici i ostali koji se kao đakoni i katehisti posvećuju službi riječi, moraju se baviti Pismima stalnim svetim čitanjem i temeljitim proučavanjem, da tko od njih ne postane 'prazan propovjednik Božje riječi vani jer je ne sluša iznutra' (sv. Augustin), dok mora, posebno u svetoj liturgiji, neizmijerna bogatstva riječi Božje saopćiti vjernicima koji su mu povjereni.”